

**Particularitățile dificultăților de învățare a limbajului scris
la elevii din ciclul primar**
**The particularities of written language learning difficulties
at primary school pupils**

Lucia Chitoroga, *lector superior,*
UPS „Ion Creangă”

Rezumat

Articolul reprezintă un studiu comparativ, care își propune să investigheze particularitățile elevilor mici cu dificultăți de învățare a limbajului scris în raport cu cei fără dificultăți de învățare a limbajului scris. Studiul a evidențiat diferențe semnificative statistic în ceea ce privește consistența (mediile mai înalte) manifestării erorilor în produsele scriptice ale celor două loturi. Nu există deosebiri radicale referitoare la tipul de erori manifestate în scris, dar există diferențe semnificative statistic în ceea ce privește consistența manifestării (cât de multe) acestor dificultăți, LTD înregistrând valori semnificativ/substanțial mai înalte decât la LTG.

Cuvinte-cheie: *limbaj, dificultăți de învățare, limbaj scris, limbaj oral, învățare, vârstă școlară mică.*

Abstract

Article is a comparative study which aims to investigate the particularities of small pupils with learning written language compared to those without learning difficulties written language. The study showed statistically significant differences concerning how consistent event scripting errors in the products of the two lots. There are no radical differences for the type of manifest errors in writing, but there are statistically significant differences concerning how consistent manifestation of these difficulties, LTD recording the values significantly higher than LTG.

Keywords: *language, learning difficulties, language, writing, oral language, learning, and school age.*

Limbajul scris este un proces psihic complex, cu rol important în dezvoltarea psihică a fiecărui copil. Semnele și regulile de utilizare a acestora se însușesc conștient și voluntar, spre deosebire de însușirea și utilizarea involuntară a limbajului oral. Scrierea are funcția de a dezvolta latura conștientă și voluntară a limbajului oral. Gramatica și scrisul permit copilului, afirma L.S. Vîgotskii, să urce pe o treaptă superioară a evoluției limbajului.

Învățarea scrierii în școală nu este un proces facil și pentru că la începutul școlarizării toate procesele psihice superioare, ce-i servesc ca pivot, nu și-au finalizat, iar altele nici nu și-au început dezvoltarea, astfel, scrierea sprijinindu-se pe procese psihice imature [5].

Atât sprijinul pe unele procese psihice imature, cât și particularitățile specifice ale scrisului determină producerea mai frecventă și mai evidentă a dificultăților specifice în această sferă.

Majoritatea copiilor însușesc cu succes scrierea, totuși pentru unii dintre ei această activitate se dovedește vulnerabilă datorită complexității mecanismului său de producere și unor particularități psihoindividuale specifice. Copiii cu dificultăți de învățare a limbajului scris manifestă probleme încă de la însușirea inițială a scrisului, acestea acumulându-se îngrijorător, afectând grav conduita și performanța școlară ulterioară a acestor elevi [4].

În categoria dificultăților de învățare a limbajului scris sunt incluse erori de ordin morfologic, precum: omisiuni, confuzii, substituirii, inversări, adăugări de litere, silabe, cuvinte și de ordin sintactic, precum: omisiuni, confuzii, inversări, adăugări de pronume, articole, prefixe, sufixe, alterarea ordinii firești a cuvintelor în frază și a mesajului. Este afectată punctuația și forma scrisului: tușa literelor, mărimea și orientarea lor, înclinarea și legarea literelor, orientarea rândurilor și încadrarea în pagină.

Prezentul articol reflectă secvențial datele unei cercetări mai ample, realizate pe un eșantion general de 253 de elevi de clasa a doua, cu vârsta cuprinsă între 8 și 9 ani, din două licee teoretice din orașul Chișinău. În baza unor probe logopedice specializate pe identificarea erorilor simptomatice ale dificultăților de învățare a limbajului scris, din eșantionul general, am identificat 58 de elevi cu dificultăți de învățare a limbajului scris.

În cele ce urmează am făcut referință la tipurile de erori ce domină tabloul scriptic al elevilor cu dificultăți de învățare a limbajului scris, în raport cu cei fără dificultăți de învățare a limbajului scris.

Din grupul total de 58 de elevi, identificați cu dificultăți de învățare a limbajului scris, 7 elevi au fost excluși, pe motivul unor deficiențe neurologice și senzoriale, cu gravitate medie și severă, consemnate în fișa medicală (inclusiv 4 elevi cu CES, 1 elev cu sindromul Tourette etc.). Sferele dificultăților de învățare a limbajului scris pot fi subscrise dificultățile ce exclud substratul evident al unor deficiențe propriu-zise și un grad moderat de manifestare a tabloului simptomatic [1; 2; 4].

Cei 51 de elevi rămași au format *lotul total de elevi cu dificultăți de învățare a limbajului scris (LTD)*.

Din eșantionul general de elevi (253), după identificarea și selecția celor cu dificultăți de învățare a limbajului scris, au fost selectați – în mod aleator – 37 de elevi care manifestau erori sporadice ale scrisului, dar în limitele normale pentru vârsta și perioada de școlarizare dată, fiind elevi care nu prezentau dificultăți de învățare a limbajului scris. Acest eșantion este numit în continuare *lot total de elevi grafici (LTG)*, subînțelegându-se *elevii fără dificultăți de învățare a limbajului scris*.

Raportând numărul de elevi identificați cu dificultăți de învățare a limbajului scris (58) la numărul total de elevi investigați, am constatat că aceștia constituie 22,92%, dintre care 8,69% sunt fete, iar 14,22% – băieți. Observăm că frecvența fetelor ce se confruntă cu dificultăți de învățare a limbajului scris este mai mică decât cea a băieților, fapt care ne permite să afirmăm că băieții sunt mai afectați de dificultățile de învățare a limbajului scris, decât fetele.

În cele ce urmează vom reflecta datele obținute în raport, cu cei 51 de elevi cu dificultăți de învățare a limbajului scris (LTD) și cei 37 de elevi grafici, adică fără dificultăți de învățare a limbajului scris (LTG). Analiza datelor obținute prin probe logopedice a scos în evidență nivelul dezvoltării scrierii, tipologia și ponderea erorilor grafice comise de LTD, comparativ cu elevii din LTG.

Aspectul general al scrisului. Această caracteristică face referire, la rândul ei, la alte trei subcaracteristici, și anume: organizarea paginii, rânduri/cuvinte coborâtoare sau suitoare, înghesuiri de litere. Fiecare dintre aceste subcaracteristici a fost cotate în funcție de gravitatea manifestării, de la 1 până la 3 puncte, unde 1 indică un nivel ușor, 2 – un nivel mediu, iar 3 – un nivel grav al afectării unei subcaracteristici. Analiza valorilor medii LTD la aspectul general al scrisului ($m=5,00$) evidențiază următorul tablou al subcaracteristicilor: $m=2,31$ la organizarea paginii; $m=1,00$ la prezența rândurilor/cuvintelor coborâtoare sau suitoare, $m=1,78$ la înghesuiri de litere. Valorile medii ale LTG sunt vizibil mai mici atât la aspectul general al scrisului ($m=1,92$), cât și la subcaracteristicile acestuia: organizarea paginii – $m=0,95$; prezența rândurilor/cuvintelor coborâtoare sau suitoare $m=0,34$, înghesuiri de litere $m=0,63$.

În scopul deliberării asupra semnificației statistice a diferențelor observate între cele două loturi, am recurs la compararea loturilor. În acest scop, am selectat metoda neparametrică U Man-Whitney, deoarece am constatat abateri puternice ale distribuției datelor de la normalitate; astfel, asimetria prezentând valoarea maximă=3,63, iar boltirea – valoarea maximă=12,35.

Compararea rezultatelor a evidențiat următoarele diferențe statistice semnificative între LTD și LTG:

1) la aspectul general al scrisului, LTD ($m=5,00$)/LTG ($m=1,92$): $U=153,00$, $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,72$;

2) la organizarea paginii LTD ($m=2,31$)/LTG ($m=0,95$): $U=210,00$; $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,67$;

3) la prezența rândurilor/cuvintelor coborâtoare sau suitoare, LTD ($m=1,00$)/LTG ($m=0,34$): $U=475,50$; $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,43$.

4) la înghesuiri de litere LTD ($m=1,78$)/LTG ($mdn=0,63$): $U=291,00$; $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,60$.

Deformări ale grafemului, cel de-al doilea aspect caracteristic al dificultăților de învățare a limbajului scris, elucidează, la rândul său, patru tipuri de tulburări: tulburări ale formei grafemelor, tulburări ale mărimii grafemelor, tulburarea distanței dintre grafeme, contopiri de grafeme. Fiecărei dintre cele patru tipuri de tulburări, în funcție de gravitatea manifestării, i se poate atribui de la 1 până la 3 puncte, unde 1 indică un nivel ușor, 2 – un nivel mediu, iar 3 – un nivel grav al manifestării unei tulburări.

Mediile LTD, la cel de-al doilea parametru/aspect caracterizat – deformări ale grafemelor ($m=6,00$) –, prezintă, de asemenea, valori mai înalte decât cele înregistrate de LTG; astfel, tulburări ale formei grafemelor $m=2,00$, tulburări ale mărimii grafemelor $m=1,92$, tulburarea distanței dintre grafeme $m=1,33$, contopiri de grafeme $m=0,96$.

Valorile medii ale deformărilor de grafeme ($m=1,92$) la LTG sunt, de asemenea, mai mici: tulburări ale formei grafemelor $m=0,87$, tulburări ale mărimii grafemelor $m=0,61$, tulburarea distanței dintre grafeme $m=0,34$, contopiri de grafeme $m=0,11$.

Compararea datelor la acest parametru și subcategoriile lui a evidențiat următoarele diferențe semnificative statistic:

- 1) deformări ale grafemelor indice total LTD ($m=6,20$)/LTG ($m=1,92$): $U=70,00$, $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,79$;
- 2) tulburări ale formei grafemelor LTD ($m=2,00$)/LTG ($m=0,87$): $U=265,50$, $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,62$;
- 3) tulburări ale mărimii grafemelor LTD ($m=1,92$)/LTG ($m=0,61$): $U=207,50$, $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,67$;
- 4) tulburarea distanței dintre grafeme LTD ($m=1,33$)/LTG ($m=0,34$): $U=234,00$, $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,65$;
- 5) contopiri de grafeme LTD ($m=0,96$)/LTG ($m=0,11$): $U=310,00$, $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,58$.

Omisiunea grafemelor. Omisiunea vocalelor prezintă o valoare medie mai ridicată la elevii LTD ($m=4,51$) și mai joasă la elevii LTG ($m=1,50$). Compararea rezultatelor LTD și LTG, la acest tip de erori, a evidențiat următoarea diferență semnificativă statistic: $U=65,00$, $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,79$. Omisiunea consoanelor atinge o valoare mai ridicată a mediei la LTD

($m=6,33$), decât la LTG ($m=1,61$). Compararea datelor LTD și LTG arată o diferență semnificativă statistic: $U=90,00$, $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,77$.

Omisiunea unui cuvânt sau a unei părți din cuvânt: această subspecie a erorilor prezintă o valoare medie $m=1,90$ la elevii LTD și o medie sensibil mai joasă $m=0,13$ la elevii LTG. Datele comparării LTD și LTG, la acest tip de erori, a evidențiat diferența semnificativă statistic: $U=223,00$, $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,66$.

Substituirea grafemelor. Substituirile de vocale înregistrează o medie mai ridicată la LTD ($m=4,10$), față de LTG ($m=1,47$). Compararea rezultatelor celor două loturi, LTD și LTG, la acest tip de erori, a evidențiat următoarea diferență semnificativă statistic: $U=206,00$, $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,67$. Substituirile de consoane, ca și tipurile de erori mai sus expuse, prezintă o medie mai ridicată la elevii LTD ($m=7,55$), decât la cei din LTG ($m=2,89$). Analiza comparativă a datelor prezintă o diferență semnificativă statistic: $U=176,00$, $p=0,001$, la o mărime mare a efectului $r=0,70$.

Adăugarea unor grafeme. Deși adăugarea unor vocale înregistrează medii mai mici decât alte erori, în componența sau la sfârșitul cuvintelor, totuși rămâne valabilă ponderea mai mare a mediei la elevii LTD ($m=1,22$), față de LTG ($m=0,29$). Compararea datelor LTD și LTG la acest tip de erori atestă o diferență semnificativă statistic: $U=507,50$, $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,41$. Adăugarea unor consoane, în structura sau la sfârșitul cuvintelor, prezintă valoarea mediei $m=1,63$ la elevii LTD și $m=0,61$ la cei din LTG. Analiza comparativă a datelor la acest tip de erori a indicat o diferență semnificativă statistic: $U=412,00$, $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,49$.

Substituirii/confuzii ale unor grupe de litere. Principalele grupe de litere cercetate au fost: „ce”, „ci”; „che”, „chi”; „ge”, „gi”; „ghe”, „ghi”.

Media totală a substituirilor/confuziilor, în poziția inițială, mediană sau finală a structurii cuvântului, prezintă valori mai ridicate la elevii LTD ($m=5,88$), decât la elevii LTG ($m=1,87$).

Substituirea lui „ce” prezintă o valoare a mediei la elevii LTD $m=0,43$, iar la elevii LTG $m=0,00$. *Substituirea lui „ci”* prezintă o valoare a mediei la LTD $m=0,53$, iar la elevii LTG $m=0,08$.

Substituirea lui „che”, la subiecții din LTD ($m=0,86$), prezintă o valoare mai mare a mediei decât la cei din LTG ($0,18$). *Substituirea lui „chi”* prezintă o valoare a mediei la elevii LTD $m=1,12$, iar la elevii LTG $m=0,42$.

Substituirea lui „ge” are o valoare a mediei $m=0,69$ la elevii LTD și $m=0,18$ la elevii LTG. *Substituirea lui „gi”* atestă valoarea mediei $m=0,49$ la elevii LTD și $m=0,42$ la elevii LTG.

Substituirea lui „ghe” are o valoare a mediei $m=0,84$ la elevii LTD și $m=0,24$ la elevii LTG. *Substituirea lui „ghi”* s-a manifestat cu o valoare medie $m=0,92$ la elevii LTD și $m=0,34$ la elevii LTG.

Compararea datelor la erorile de tip *substituiți/confuzii ale unor grupe de litere/grafeme* a atestat următoarele diferențe semnificative statistic: 1) la indicele general al confuziilor: $U=97,00$, $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,77$;

2) la substituirea lui „che”: $U=501,00$, $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,41$;

3) la substituirea lui „chi”: $U=549,00$, $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,37$;

4) la substituirea lui „ghe”: $U=537,00$, $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,38$;

5) la substituirea lui „ghi”: $U=567,00$, $p=0,001$, la o mărime mică a efectului $r=0,35$;

6) la substituirea lui „ce”: $U=570,00$, $p=0,001$, la o mărime mică a efectului $r=0,35$;

7) la substituirea lui „ge”: $U=591,00$, $p=0,001$, la o mărime mică a efectului $r=0,33$.

Diferențe ne semnificative statistic la cele două loturi au fost obținute:

1) la substituirea lui „ci”: $U=656,00$, $p=0,001$, la o mărime slabă a efectului $r=0,35$;

2) la substituirea lui „gi”: $U=911,00$, $p=0,001$, la o mărime slabă a efectului $r=0,05$.

Erori în scrierea unor diftongi și a unor triftongi. Valorile medii ale erorilor în scrierea diftongilor reprezintă $m=1,90$ la elevii LTD și $m=0,66$ la elevii LTG. Compararea datelor la cele două loturi prezintă o diferență semnificativă statistic: $U=337,00$, $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,56$. Media erorilor în scrierea unor triftongi o constituie $m=0,73$ la elevii LTD și $m=0,39$ la elevii LTG. Compararea rezultatelor la acest tip de erori a evidențiat o diferență ne semnificativă statistic: $U=671,50$, $p=0,005$, la o mărime slabă a efectului $r=0,26$.

Dificultăți constând în *scrierea dispartată a unor cuvinte* prezintă o medie $m=1,39$ la elevii LTD și $m=0,55$ la elevii LTG. Compararea datelor LTD și LTG a pus în evidență diferența semnificativă statistic: $U=618,00$, $p=0,005$, la o mărime medie a efectului $r=0,31$.

Erori în scrierea ortogramelor. Valorile medii ale acestor tipuri de dificultăți reprezintă $m=2,33$ la elevii LTD și $m=1,16$ la elevii LTG. Compararea datelor LTD și ale LTG a evidențiat o diferență semnificativă statistic: $U=352,00$, $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,54$.

Lipsa semnelor de punctuație. Erorile constând în *omiterea semnelor de punctuație*, atestă media $m=1,71$ la elevii LTD și $m=0,79$ la elevii LTG. Compararea datelor LTD și LTG prezintă o diferență semnificativă statistic: $U=535,50$, $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,38$.

Lipsa majusculei la început de propoziție sau în nume proprii prezintă o valoare medie $m=2,28$ la elevii LTD și $m=1,37$ la elevii LTG. Compararea rezultatelor LTD și LTG a evidențiat diferența semnificativă statistic: $U=636,00$, $p=0,005$, la o mărime a efectului medie $r=0,54$.

Articularea sau nearticularea cuvintelor denotă valoarea mediei $m=0,86$ la elevii LTD și $m=0,16$ la elevii LTG. Compararea datelor atestă diferența statistică: $U=499,00$, $p=0,001$, la o mărime medie a efectului $r=0,41$.

Analiza produselor scriptice a celor două loturi, LTD și LTG, sub aspectul ponderii și consistenței dificultăților manifestate în însușirea scrisului, a permis realizarea unei ierarhii cu primele 5 cele mai frecvente tipuri de dificultăți/erori. Din totalitatea dificultăților de scriere ale elevilor din LTD, s-au impus prin cele mai înalte valori ale mediei următoarele:

substituirii de consoane: $m=7,55$;

omisiuni de consoane: $m=6,33$;

tulburarea aspectului general al scrisului: $m=5,00$;

omisiuni de vocale: $m=4,51$;

substituirii de vocale: $m=4,10$.

Dificultățile de scriere cu cele mai înalte valori medii, ale elevilor din LTG, se reflectă în următoarea ierarhie:

substituirii de consoane: $m=2,89$;

tulburări legate de forma, mărimea și distanța dintre litere: $m=2,00$;

tulburarea aspectului general al scrisului: $m=1,92$;

omisiuni de consoane: $m=1,61$;

omisiuni de vocale: $m=1,50$.

În concluzie: datele prezentei cercetări ne evidențiază faptul că scrierea elevilor din LTG este dominată de dificultăți ce se referă cu precădere la organizarea textului în pagină, la forma, mărimea și distanța dintre litere.

Nu se atestă deosebiri importante în ceea ce privește diversitatea tabloului erorilor caracteristice dificultăților de învățare a limbajului scris la LTD și LTG. Prin urmare, dificultățile învățării limbajului scris prezintă o structură și un grad diferit de exprimare la cele două loturi: LTD și LTG.

Există diferențe semnificative statistic în ceea ce privește consistența (mediile mai înalte) manifestării erorilor în produsele scriptice ale celor două loturi, LTD prezentând valori mai înalte decât cele ale LTG, ceea ce ne vorbește despre gravitatea și complexitatea dificultăților cu care se

confruntă subiecții cu dificultăți de învățare a limbajului scris și despre necesitatea intervenției psihologice.

Nu există deosebiri radicale referitoare la tipul de erori manifestate în scris de către cele două loturi, dar există diferențe semnificative statistic referitoare la consistența manifestării (cât de multe) acestor dificultăți, LTD înregistrând valori semnificativ/substanțial mai înalte decât la LTG.

Bibliografie

1. Burlea, G., *Tulburările limbajului scris-citit*, Polirom, Iași, 2007.
2. Burlea, G., Bâlbâie, V., *Normal și patologic în evoluția limbajului*, Tehnica Info, Chișinău, 2001.
3. Логинова, Е.А., *Нарушения письма*, Детство-Пресс, Санкт-Петербург, 2004.
4. Ungureanu, D., *Copiii cu dificultăți de învățare*, EDP, București, 1998.
5. Выготский, Л.С., *Основы дефектологии*, Том 5, Педагогика, Москва, 1983.